

“**แขนง**”

ศิลปะสานฝันแบ่งปันน้ำใจ :
โรงเรียนเด็กรักป่า

นวัตกรรมการสร้างสุขภาพจากชุมชน

“แขนง” ศิลปะสานฝัน แบ่งปันน้ำใจ : โรงเรียนเด็กรักป่า

นวัตกรรมการสร้างสุขภาพจากชุมชน

โดย

บุญขงศ์ เกศเทศ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
กระทรวงสาธารณสุข
สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

“บทนาง” คือประธานสัน เป่งปิ่นน้ำใจ ; โรงเรียนศรีศรีรักป่า

จัดพิมพ์เผยแพร่โดย

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.)

ชั้น 2 อาคารด้านทิศเหนือสวนสุขภาพ

(อ.สาธารณสุข 6) ภายในบริเวณกระทรวงสาธารณสุข

อ.สีวานนท์ อ.มีนบุรี จ.นนทบุรี 11000

โทรศัพท์ 0-2590-2304 โทรสาร 0-2590-2311

ตู้ ปณ. 9 ปณฝ. ศาลาขวัญ นนทบุรี 11002

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.)

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

กระทรวงสาธารณสุข

ที่ปรึกษา

เสรี พงศ์พิศ

อำพล จินดาวัฒนะ

อุกฤษฏ์ มีสินทอง

กรรณิการ์ บรรเทิงจิตร

ปิสิพร จันทร์ทัต ๗ ตุลาคม

สังเคราะห์และเรียบเรียง

บุญธงก์ เกศกาศ

บรรณาธิการ

นิรขรา อัครวิภาวุก

พิมพ์ครั้งแรก กันยายน 2547

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

ISBN 974-92469-0-x

พิมพ์ที่ บริษัท สามสีพรินติ้งอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
สำนักคิดสี่สรวง	7
มุ่งมันหนักพลัง	10
เบื่องปราคเงินชีวิต	19
สร้างมิตรเสริมปัญญา	20
เชื่อมภาษารักษาศิลป์	24
จินตนาการผูกร้อย	27
ฝังเพชรพลอยเม็ดงาม	28
ความฝันบรรเจิดไกล	34
เติมดวงใจด้วยสีเขียว	36
ขอบคุณปราชญ์ท้องถิ่นและวิทยากรผู้ให้ข้อมูล	42

คำนำ

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.) มีหน้าที่สนับสนุนกระบวนการสมัชชาสุขภาพเพื่อให้ทุกฝ่ายในสังคมได้มีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพรวมทั้งการผลักดันเปลี่ยนแปลงเรียนรู้เรื่องราวการสร้างสุขภาพในทุกระดับอย่างกว้างขวาง

ปี พ.ศ.2547 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้สนับสนุนงบประมาณให้สปรส.ดำเนินการสังเคราะห์นวัตกรรมการสร้างสุขภาพที่คนเล็ก คนน้อยทั่วประเทศได้ร่วมกันสร้างขึ้นอย่างหลากหลายเพื่อนำมาสู่การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ด้วยช่องทางต่างๆ

บทเรียนจาก “ ‘แขนง’ ศิลปะสถานฝัน แบ่งปันน้ำใจ : โรงเรียนเด็กรักป่า” ที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้เป็น 1 ในจำนวนทั้งหมด 57 เรื่องที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างผู้สังเคราะห์เรื่องอื่นๆ นักวิชาการ และปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้เกิดการเติมเต็มด้านแนวคิดและประสบการณ์จากหลากหลายมุมมอง

สปรส. ขอขอบคุณ สสส. และทุกท่านที่มีส่วนในกระบวนการสรรค์สร้างผลงาน และสร้างสุขในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนเจ้าของเรื่องราวที่ได้อุทิศชีวิตและจิตวิญญาณในการส่งมอบองค์ความรู้ ประสบการณ์ และสร้างงานเพื่อเป็นบทเรียนอันทรงคุณค่าแก่สังคมไทย มาโดยตลอด

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

กันยายน 2547

“แขนง” ศิลปะसानฝัน แบ่งปันน้ำใจ : โรงเรียนเด็กรักป่า

สำนักคิดสื่อสารค์

คำประกาศเจตจำนงประชาคมเวทีสิ่งแวดล้อมไทยปีพ.ศ.2539
ที่ถืองกระหึ่มอยู่ในดวงใจหลายดวงที่กำลังแบ่งบานพองโตว่า

“ลูกหลานเราจะต้องได้โตขึ้นเป็นคนไทยที่มีรากเหง้า
รู้จักสืบสานภูมิปัญญาของแผ่นดิน มีความภาคภูมิใจ และ
มีความสุขในถิ่นฐานบ้านเกิดจะต้องมีฐานชีวิตที่ดีให้เรา
ได้ใช้ และพัฒนาตัวของเราในวันข้างหน้าจะต้องมีโอกาสได้
เติบโตขึ้นมาอย่างแข็งแรง มีสุขภาพดีจะต้องได้รับการพัฒนา
ให้เป็นคนที่มีจิตใจและวิญญาณอันงดงาม และจะต้องได้โต
เป็นคนที่ดีมีคน มีปกติสุขตามวิถีของคน”

ปณิธานและเจตจำนงข้างต้นสอดคล้องกับปฏิบัติการตามแนวคิด
ของครูจิตของเด็กฯ หรือครูเข็มทอง โมราชูทร์ ซึ่งได้เริ่มดำเนินการมา

ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.2531 โดยวิธีการตั้งกลุ่ม เด็กรักป่า และพัฒนา
ก้าวหน้าเป็น “โรงเรียนเด็กรักป่า” ครูจืดได้ปลูกต้นกล้าแห่งความดี
งามขึ้นในใจเด็กอย่างเป็นรูปธรรม ใช้ศิลปะ ละคร ดนตรี และบทกวี
สถานพื้น ตามจินตนาการอย่างอิสระ

สำนักโรงเรียนเด็กรักป่า หรือโรงเรียนนอกกระบวน ตั้งอยู่บนพื้นที่
ราว 16 ไร่ ที่บ้านป่ายาว เลขที่ 63 หมู่ 3 ตำบลลำโรง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ที่มีครูจืดหรือครูเข็มทอง และครูหน้อย หรือ อารียา (มี
ไชยธร) โฆราชฎ์ คู่ชีวิตของครูจืด ซึ่งเป็นธิดาของนาวาเอกสุทัยและ
แม่บังอร มีไชยธร เป็นผู้ร่วมดำเนินการเคียงป่าเคียงไหล่ ก่อตั้งโรงเรียน
เด็กรักป่าแห่งลำปายาว ชุมชนแสงจันทร์ เป็นโรงเรียนทางเลือก ใช้
ศิลปะเป็นแรงผลักดันให้รักและเข้าใจธรรมชาติ ด้วยการตั้งสีสันแห่ง
ธรรมชาติ ให้เด็กฝึกไว้ในสมอง ก่อนจะส่งต่อให้มือน้อยๆ แต่งแต้ม
สีสันออกมาเป็นงานศิลปะ

ต้นกล้าน้อยที่ได้รับการฟูมฟักปลูกฝัง ได้คิด ได้เขียน ได้ทำใน
สิ่งที่ตนเองชื่นชอบ ได้พลังแรงใจและศรัทธาจากกลุ่มบุคคลหลายฝ่าย
โดยเฉพาะครอบครัวของป่าหนุ่น (น.ร.ว.สมานสนธิ สวัสดิ์วิวัฒน์) พร้อม
คณะได้กรุณาเป็นที่ปรึกษาครบทุกเนื้อหารองกิจกรรมกลุ่มเด็กรักป่า
รวมไปถึงองค์กรต่างๆ มีมูลนิธิสถานแสงอรุณ หุ่นแสงตะวัน กะทิทะเล
โลกสีเขียว บริษัทป่าใหญ่ศรีเฮชั่น กลุ่มดินสอสี กลุ่มศิลปิน นักเขียน
กวี ดนตรี กลุ่มละครมะขามป้อม กลุ่มศิลปินเพื่อชีวิตคนรุ่นใหม่ กลุ่ม
องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น ต่างร่วมผนึกพลังเพื่อให้ค่ายเด็กรักป่า
หรือโรงเรียนเด็กรักป่า พินผ่านอุปสรรค ขวากหนามสู่ความสำเร็จที่มาก
หมายไว้ มีเด็กที่จบจากโรงเรียนเด็กรักป่าไปแล้ว 8 รุ่น นับจำนวนได้
ร่วมร้อยคน

ครูจิตและครูหน่วย เข้าให้ฟังถึงความเป็นมาของโรงเรียนและ
ค่ายว่า

“ในปี พ.ศ.2532 ได้เริ่มจัดค่ายเล็กๆ ทุกวัน เสาร์-อาทิตย์
ในหมู่บ้านเขตอิสานใต้ ทั้งจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ
ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี เป็นค่ายศิลปะและสิ่งแวดล้อม
ในชุมชน เน้นกิจกรรมสัมพันธ์ธรรมชาติ วาดรูป เขียนบทกวี
และละคร ส่งเสริมเด็กฯ ให้แสดงความสามารถในแต่ละด้าน
ตามที่ตนเองถนัด ต้องการจะพัฒนาการเรียนรู้อันดีของแต่ละคน
ตามศักยภาพ

ในปี พ.ศ.2534 ได้ทดลองการเรียนการสอนกับเด็กรุ่นละ
20 คน ในปี พ.ศ.2535 เพิ่มบทเรียนมากขึ้น เป้าหมายที่จะ
พัฒนาทักษะที่เด็กมีอยู่ให้นำไปพัฒนาตัวเอง และกลับไปทำ
กิจกรรมให้กับรุ่นน้องในชุมชนและสังคมต่อไป

โรงเรียนเด็กรักป่ามีนักเรียนที่เรียนประจำอยู่ได้ 8 รุ่น
จนกระทั่งปี พ.ศ.2540 ยุติการมีนักเรียนประจำ เนื่องจากมี
โรงเรียนขยายโอกาสเพิ่มขึ้นในทุกชุมชน”

บทบาทของกลุ่มเด็กรักป่า จึงมุ่งเน้นไปในเรื่องการให้ความรู้
ด้านศิลปะ ด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนทั้งในชนบทและสังคมเมือง
ตลอดจนขยายเครือข่ายไปยังต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่น ฮองกง ไต้หวัน
เกาหลี สิงคโปร์ เป็นต้น มีการอบรมให้กับกลุ่มนักศึกษาที่มีแนวคิดร่วม
ก่อให้เกิดกลุ่มนักศึกษารักป่าในเขตอิสานใต้ เป้าหมายเพื่อสร้างเสริม
เยาวชนที่มีความรักความเข้าใจในศิลปะและสิ่งแวดล้อม อันจะนำไป
สู่การแก้ปัญหาสังคมอย่างถึงรากถึงโคน รวมทั้งประสานกับชุมชน
เพื่อร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม

ครูเริ่มทอง หรือ “ครูจืด” และอาวีญา หรือ “ครูหน้อย” คู่สามีภรรยาที่ทำงานกับกลุ่มเด็กกรุงเทพฯ มีปรัชญาว่า

“ธรรมชาติเป็นครูเรา คั้นไม้สอนเราให้อยากเขียนบทกวี วาดรูป สอนเราทำงานศิลปะ”

ครูจืดจึงใช้ธรรมชาติเป็นครูสอนศิลปะให้เขาชวนชิมชั้บความนุ่มนวล ความละเอียดอ่อนเพื่อให้เกิดสำนึกแห่งจิตวิญญาณ ในเชิงอนุรักษ์ หยั่งรากลึกในใจดวงน้อยๆ

แต่เดิมมานั้น ครูหน้อยทำงานให้โครงการป่าชุมชน ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนในจังหวัดสุรินทร์ สร้างสรรคงานด้านสิ่งแวดล้อม จัดทำค่ายให้เด็กได้แสดงความสามารถทางศิลปะ ร่วมกันจัดกิจกรรมในค่าย สอนให้เด็กวาดรูป ดูนก สูดสัตว์ สูดแมลง เพื่อให้เกิดความซึมซับความงามของธรรมชาติ รวมถึงเรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านกระบวนการกิจกรรมต่างๆ ครูหน้อยได้เข้าถึงความรู้สึกจากการจัดกิจกรรมในค่าย

“แม้ว่าเรียนมาทางด้านการศึกษา สังคม ไม่ถนัดด้านศิลปะ แต่เมื่อเข้าร่วมในค่ายที่มีกระบวนการศิลปะ ได้สังเกตเห็นว่าศิลปะสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมให้เด็กแสดงความเห็นออกมาได้นุ่มนวล และสร้างสรรค์ เด็กๆ ได้แสดงออกทางศิลปะเรียนรู้ได้เร็ว เมื่อเขามีความประทับใจในธรรมชาติจดจำไปชั่วชีวิต สิ่งนี้มันสร้างคนได้”

มุ่งมันตึกพลัง

“ธรรมชาติสอนให้คนเห็นความเชื่ออาหาร อย่างใบไม้มันไม่มีที่ติดกันเป็นพืดทั้งหมด มันจะปล่อยให้แสงลอดผ่านเข้ามา ให้กับต้น

ไม่ได้ๆ ที่อยู่ข้างล่าง ที่ไม่ต้องการแสงมาก ต้นไม่มีโพรงสำหรับให้นก ได้มาสร้างบ้าน นินที่เป็นก้อนแข็ง ยังมีพื้นที่ทำให้โตคนได้ขึ้น เก็บ ความชุ่มชื้นเป็นที่อยู่ของมดของแมลง เราเรียนรู้เกี่ยวกับการทิ้งพา เป็นวัฏจักร ไม่มีอะไรที่จะขาดจากกันได้ได้ในธรรมชาติ”

ครูจิตนอกสิ่งที่ได้เรียนรู้จากป่า

การได้นำเด็กในพื้นที่ซึ่งจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่ไม่มี โอกาสได้เขียนต่อ ให้ได้มาเรียนรู้ด้วยกันกับกลุ่มเด็กรักป่า กิน นอน อยู่ร่วมกัน มีธรรมชาติป่าและทุ่งนาล้อมรอบ เด็กแต่ละคนจะได้สนุก บันทึกรประจำวัน เพื่อวาดภาพ เขียนบทกวี บันทึกความรู้สึก ที่ได้ รับ จากธรรมชาติ เด็กๆ ได้เรียนรู้อย่างใกล้ชิดธรรมชาติ

“ศิลปะทำให้จิตใจอ่อนโยน มีจินตนาการ ทำให้เห็นความงาม ศิลปะเป็นแรงบันดาลใจ ได้วาด ได้คิด ได้เขียน ได้แสดงออก แหล่ง ที่มา ของผลงานได้มาจากธรรมชาติ ธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่ง ให้อาหาร และเมื่อนำผลงานมาถ่ายทอดคนอื่นก็จะเห็นความสวยงาม ของธรรมชาติ อยากเข้ามาสัมผัสเหมือนที่เขาได้วาด มันเป็นกระบวนการ เชื่อมโยงกันทั้งหมด”

ครูจิตอธิบายถึงแนวคิดที่ผูกพันกับธรรมชาติ

กลุ่มเด็กรักป่าจะอยู่กันเป็นครอบครัว แบบพ่อแม่ แบบพี่น้อง เด็กๆ จะแบ่งเวรกันทำอาหาร ทำความสะอาด พี่สอนน้อง ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ใครทำผิดก็จะถูกลงโทษ ทุกคนเท่าเทียมกันหมด เด็กๆ เรียน รู้จากธรรมชาติควบคู่ไปกับการเขียนในรูปแบบการศึกษาณนอกโรงเรียน

ผู้เชี่ยวชาญที่มีจิตวิญญาณร่วม จากหลากหลายสาขา หมุน เวียนสลับเปลี่ยนกันมาพบปะพูดคุยกับเด็กอย่างเป็นกันเองคุยกันหลากหลาย เรื่องราว เป็นต้นว่ามีการเรียนรู้วิชาการวาดภาพ ละคร ดนตรี

บทเพลง บทกวี ได้เรียนรู้เรื่องการเมืองมิดชิด

สื่อธรรมชาติจากผลิตผลป่าที่อยู่ใกล้ๆ และเล่นเกมเกี่ยวกับธรรมชาติ ที่ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยกัน จากฐานค่ายแห่งการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งมีอุปนิสัยคล้าย ภายในผืนป่าชุมชนร้อยไร่เศษ

เป็นต้นว่าให้เด็กนำใบไม้หรือหญ้ามาคลุมตัวแล้วอยู่นิ่งๆ จนกว่านกจะบินมาเกาะ ใครมีนกมาเกาะบนตัวก่อนจะเป็นผู้ชนะ เป็นการฝึกให้เด็กได้อยู่กับตัวเองเงียบๆ และมีสมาธิ

เด็กคุ้นเคยกับการแสดงออก สามารถสื่อสารอารมณ์ด้วยบทกวี และภาพวาดในสมุดบันทึกที่พกติดตัวตลอดเวลา มุมมองจากใจใสบริสุทธิ์ที่มีต่อธรรมชาติ แปรเป็นบทกวีและภาพวาดมากมาย กลุ่มเด็กรักป่ายังได้ทำจุลสารรายเดือนชื่อ “แขนง” แจกจ่ายไปให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่เคยร่วมงานด้วย เป็นการเผยแพร่บทกวี ภาพวาด และข่าวการทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม“เป็นต้น” ทั้งยังได้นำบทกวีของเด็กๆ รวมเล่มพิมพ์ เป็นหนังสือออกจำหน่ายในชื่อ “ฉันพบใบไม้” เป็นต้น

ประสบการณ์ที่เด็กๆ ได้รับจากการฝึกฝน รวมไปถึงการเรียนรู้ จากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญและมีใจรักผูกพันเด็ก พร้อมกับได้พาเด็กตระเวนออกไปแสดงละครยังสถานที่แปลกใหม่ แสดงภาพเขียนจัดทำหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาให้กับองค์กรต่างๆ โดยนำเงินรายได้ไปใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มเด็กรักป่าต่อไป

มีหลายองค์กรทั้งในต่างประเทศที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรสิ่งแวดล้อมเข้ามาดูงานและแลกเปลี่ยนความรู้กับกลุ่มเด็กรักป่า เกมสิ่งแวดล้อม ผลผสมผสานกับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ครูจัดคิดขึ้น ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติและนำไปใช้ในหลายประเทศแถบเอเชีย

กิจกรรมที่เด็ก ร่วมคิด ร่วมทำ อาจจะถูกแปลงในสายตาชาวบ้าน แต่ครูจิดและครูหน้อยได้พยายามสร้างความเข้าใจ โดยประสานงานขอความร่วมมือกับ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการ โรงเรียน แล้วพาไปดูงานของกลุ่มเด็กรักป่า จนทุกฝ่ายเกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ยังได้ริเริ่มทำงานชุมชนในด้านเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มรายได้ให้ชาวบ้าน ด้วยหวังว่าจะลดการเข้าไปทำลายป่ามีการส่งเสริมการทอผ้าฝ้าย ย้อมสีธรรมชาติ พัฒนาคุณภาพ และนำไปแปรรูปขาย โดยเทียบเคียงให้รับรู้ด้วยเหตุและผล เช่น

“การที่ชาวบ้านตัดต้นไม้ต้นหนึ่ง มีรายได้ราว 800 บาท

ถ้านำมาทอสีย้อมผ้า ยีนหนึ่งสร้างมูลค่าได้หลายพันบาท โดยไม่ต้องโค่นหรือทำลาย ต้นไม้และป่าก็คงอยู่อย่างยั่งยืน...”

การทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติดีกว่าย้อมสีผ้าไหมซึ่งมีต้นทุนสูง ครูจิด และ ครูหน้อย จึงแนะนำให้เปลี่ยนแนวคิดมาทอผ้าฝ้าย โดยรับซื้อจากชาวบ้านนำไปขายต่อ ผลจากการดำเนินงานส่งผลให้ชาวบ้านรวมตัวกันเป็น “กลุ่มแม่บ้านรักป่ายาว”

ผลงานเด็ก

โรงเรียนเด็กรักป่าดำเนินมาได้ 8 รุ่น จนเป็นที่ยอมรับและรู้จักในวงกว้างแต่แล้วการดำเนินงานโรงเรียนเด็กรักป่าก็ต้องสะดุด... เมื่อเงินสนับสนุนหมดลง ต้องค้นหาทางออกใหม่โดยจัดดำเนินการศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเด็กรักป่า ขึ้นในตัวเมืองจังหวัดสุรินทร์สำหรับเป็นที่แสดงงานศิลปะและดำเนินธุรกิจเด็กรักป่า ทั้งเปิดสอนศิลปะให้เด็กและบุคคลทั่วไป รับเข้ากรอบรูป รับเขียนภาพ รับจัดค่ายท่องเที่ยวธรรมชาติ

จำหน่ายและให้เข้างานศิลปะรวมไปถึงการเปิดให้ชมนิทรรศการทุกวัน แต่ดำเนินการไปได้ไม่นานก็ต้องหยุดอีก

เหมือนเคราะห์ซ้ำกรรมซัด ในปี พ.ศ.2542 ครูน้อยมีร่างกายผ่ายผอมรูปร่างซีดลงเรื่อยๆ และเหนื่อยง่าย จึงต้องพาไปตรวจสุขภาพที่โรงพยาบาล

“เธอเป็นโรคไตวายเรื้อรังระยะสุดท้าย”

การรักษาทำได้เพียงการฟอกไต เพื่อชะลออาการ จนกว่าจะเปลี่ยนไตใหม่ เธอต้องฟอกไตเดือนละ 8 ครั้ง ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลนั้นสูงมาก ครูจิดเสนอดำบริจาไตให้เธอ ด้วยความห่วงใยและหวังให้เธอกลับมาแข็งแรงเหมือนเดิมโดยนำเนื้อเยื่อไปทดสอบการเข้ากันได้ของอวัยวะ แต่พบว่าเนื้อเยื่อของเราไม่สามารถเข้ากับร่างกายของเธอได้ ความตั้งใจนี้จึงไม่เป็นผล

ด้วยปัญหาขาดแคลนเงินทุน บวกกับอาการป่วยของครูน้อย ซึ่งไม่สามารถทำงานหนักได้ กลุ่มเด็กรักป่าจึงเปลี่ยนมาจัดกิจกรรมในวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ แทนการค้าเงินกิจกรรมโรงเรียนเด็กรักป่าแบบเดิม เด็กๆ จะมาเล่นเกมต่างๆ นาวาตุรูป มามัดย้อมผ้าซึ่งจะได้ค่าแรงคืนละ 3 บาท ไม่ต้องขอเงินพ่อแม่ชื่อขนม และมาร่วมกิจกรรมค่ายเป็นครั้งคราว

“บางครั้งหือ แคร่รู้สึกไม่นานเพราะสำนึกถึงงานที่เธออยากสานฝันทำตามอุดมคติต่อไป เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ไม้ก็กำลังใจอย่างมากมาย”

เป็นคำยืนยันของครูจิดที่จะสู้เพื่อสอนเด็กต่อไป

ทั้งคู่ฝันที่จะสร้างโรงเรียนเด็กรักป่าไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัย เพื่อให้การศึกษาหลักสูตรสิ่งแวดล้อมผ่านศิลปะให้หลากหลายสาขา

ขึ้นมากกว่าเดิม เป็นทางเลือกด้านการศึกษาในเมืองไทยอีกทางหนึ่ง

ศิษย์เก่าโรงเรียนเด็กรักป่าแต่ละรุ่นยังนัดมาเจอกันทุกปี พวกเขาคุยกันว่ามีลูกจะให้มาเรียนที่โรงเรียนเด็กรักป่า ต่างเฝ้ารอให้เกิดโรงเรียนอย่างที่ครูจิตและครูหน้อยตั้งใจ เพื่อรุ่นลูกของพวกเขาจะได้มาเรียน ได้พอกาประสบการณ์เหมือนที่รุ่นพ่อแม่ได้รับ ถึงความผูกพันกับธรรมชาติ ที่อ่อนโยนลึกซึ้ง ศิษย์เก่าบางคนได้ทำงานเรื่องสิ่งแวดล้อม สถานแนวคิดและอุดมการณ์ที่ครูจิตและครูหน้อยสรรค์สร้างไว้ บ้างก็ร่วมตัวทำชมรมในสถาบันศึกษา บ้างก็ร่วมตัวตั้งกลุ่มทำกิจกรรมกับเด็กชนบท

วิถีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงจิตวิญญาณรักธรรมชาติที่ยังคง
ในใจผู้ถูกปลูกฝังอย่างเหนียวแน่น

ครูจิตและครูหน้อย ยังคงมุ่งมั่นทำตามอุดมคติต่อไปเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากธรรมชาติอันอ่อนโยนโดยผ่านศิลปะหลากหลายแขนง ปลูกจิตสำนึกที่ผูกพันโยงใยกับธรรมชาติในใจดวงน้อย ให้ผลิดอกออกผลแตกแขนงแผ่กิ่งก้านสาขาพิทักษ์โลกนี้ไว้ภายใต้ร่มเงาของธรรมชาติ

ชุมชนดั้งเดิม

เด็กๆ ได้เรียนรู้จากการเดินป่า ทุกคนจะมีสมุดเล่มเล็ก จดบันทึกเรื่องราวตลอดเวลา มีผู้รู้ ผู้เฒ่า ปราชญ์พื้นบ้าน ชี้นะ อธิบาย รวมไปถึงวิถีปฏิบัติให้เห็นกระบวนการที่ชัดเจน ทั้งวิธีการข้อมสีธรรมชาติโดยการต้ม และการหมักเช่น ต้มใบชี่เหล็กได้สีเขียว ต้มเปลือกมะค่าได้สีแดง จากนั้นจึงใช้ผ้าฝ้ายดิบ ที่ซักน้ำแล้วนำมามัดหรือพับให้เป็นลายลักษณะต่างๆ ทั้งลายวงกลม ลายดาว ลายทางยาว เป็นต้น

ความรัก ศิลปะ บทกวี มีใบไม้เป็นครู สามารถใช้เป็นบทเรียน ได้หลากหลาย เช่น ทำมีดสั้นจากกิ่งเล็กๆ ของต้นตะขบนำมาใส่กรอบ รูป เพื่อจำหน่าย

ห้องเรียนธรรมชาติได้ร่มไม้ บ้านบนต้นไม้ ฐานคำของค์ความรู้ ในบริเวณโรงเรียนเด็กรักป่าที่มีบรรยากาศร่มรื่น ต่างพบความจริงว่า

“ธรรมชาติมันยิ่งใหญ่เป็นทั้งพ่อ แม่ และครู ที่พร้อม โอบอุ้มและสอนสั่งมวลมนุษย์ไปในคราวเดียวกันผู้ที่สัมผัสรู้ ในความหมายของธรรมชาติจะมีจิตวิญญาณ อันยิ่งใหญ่ที่ พร้อมเกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง”

เด็กไทยส่วนใหญ่ใช้เวลาเพื่อการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนกัน เดิมเหยียด วันละ 6-8 ชั่วโมง ครั้นออกมาจากระบบโรงเรียนยังไม่ทัน ได้เปลี่ยนชุดเครื่องแบบก็ต้องยึดเย็ดความรู้กันอีกด้วยการเรียนพิเศษ จนคำมีด สมอทองแดงจะระเบิด เหนื่อยล้าจนไม่เหลือที่ว่างสำหรับจะรับ อะไรได้อีกในแต่ละวัน

ที่นอกคอกหน่อย หรือพวกไร้ทรัพย์สินอันจน ดูจะพอมีโอกาส หรือจังหวะได้เล่นกีฬาที่ตนเองชื่นชอบ หรือไม่ก็เล่นดนตรี ฟังเพลง อ่าน การ์ตูน ไปตามประสา

กลุ่มเด็กในครอบครัวที่ค่อนข้างมีสภาวะและไม่ชอบดนตรี กีฬา ทั้งไม่มีสนามกลางแจ้งเพียงพอที่จะไปพบปะพวกพ้องหรือยึดแข่งยึดชาก็จะพากันไปเล่นเกม จากคอมพิวเตอร์ หรือไม่ก็แวะเวียนไปเดินเล่น รับอากาศเย็นๆ จากห้างหรือศูนย์สรรพสินค้าที่เจริญชวน หลอกล่อ อยู่เต็มบ้านลานเมือง หรือไม่ก็เกี่ยวข้องกับพากันเข้าไปดูหนังบ้างก็ไปฟังเพลง อันเป็นกิจกรรมที่ตกเหยื่อล่อคนวัยเรียนกันทั้งสิ้น

ถูกใครหลานใครถ้าบังเอิญมีภูมิคุ้มกันดี ก็กล่อมแก้มรอดตัว พันภัยไปได้ แต่จะมีสักกี่คนที่ไม่ตกหลุมพรางของนายทุนหัวโล ที่ขาด ความรับผิดชอบ คอยตักดวงผลประโยชน์อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน เราย่น่าจะ มาช่วยกันกำหนดทิศทาง การเล่าเรียนทั้งในระบบและนอกระบบให้ บุตรหลานเยาวชนผู้บริสุทธิ์มิให้กล้ำกรายเข้าไปสู่ทางอบายอย่างที่เห็น และเป็นอยู่ จะด้วยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ทุกฝ่ายควรมาร่วมคิดและ กำหนดคเป็นนโยบายของชาติและยอมรับกันจริงๆ เสียที มิใช่ต่างฝ่าย ต่างเบือนหน้า แม้ปากทำนองดู่ระไมใช่ เพราะมีจะมันแล้วอนาคตของ ชาติเราจะฝากไว้กับใคร ถ้าไม่ใช่เยาวชนในวันนี้

น่าจะกำหนดช่วงเวลาเรียนในระบบโรงเรียนสักครึ่งวันก็พอ เหมือนประเทศเพื่อนบ้านของเราทั้งเวียดนาม มาเลเซีย ที่เขาจัดให้ เรียนกันเพียงครึ่งวันเท่านั้นใครจะเดือดร้อนเข้าหรือผลบ่ายก็ได้ตามใจ ยังช่วยแก้ปัญหาอากาศเรียนไม่พอ หรือการจรรยาบรรณ ในช่วงเวลา ว่างได้สักด้วย ส่วนอีกครึ่งวัน ก็สร้างรูปแบบกิจกรรมให้เป็นการเรียน ปั่นเล่น ทำนองเล่นดนตรี เติมน้ำ ความรู้พิเศษ ความเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมจรรยา การเชื้ออาหารแบ่งปัน รวมถึงการมีคารวะธรรม

โดยอาจเชิญ นักคิด นักพูด พระหรือนักปฏิบัติ มาอบรมป้อม นิสัย หรือเขียนป่นเล่น ก็ทำคนตรีคิดปะที่ขึ้นชอบโดยมีครูอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางดูแลอีกเช่นกัน

เมื่อก่อนเราเคยมีหนังสือ “สมบัติผู้ดี” “หน้าที่พลเมืองและ ศีลธรรม” ตลอดจนหนังสือ “ธรรมจริยา” ไว้อบรมป้อมเพาะเยาวชน ของชาติมาอย่างต่อเนื่อง แต่มาสูญหายไปตั้งๆ โดยไม่ทราบสาเหตุ

น่าจะมาร่วมฟื้นฟูกันใหม่ เด็กๆ จะได้ซึมซับแนวคิด วิสัยทัศน์ ตลอดจนภูมิปัญญา วัฒนธรรมความเป็นไทยมากขึ้น ผู้สำนักคิด ผู้แบ่งปันเชื้ออาหาร เห็นคนเป็นคน อยากช่วยเหลือเกื้อกูล มีเมตตาธรรม ถ้าใช้ไม่บรรทัดวัดพฤติกรรมของเด็กในวัยต่างๆ แล้วเกณฑ์ให้เป็นตามที่ต้องการ คงไม่ถูกต้องหมดคะมำง น่าจะเสริมสร้างให้เด็กได้เจริญเติบโตตามวัยอย่างอิสระช่วยกันแต่งแต้มสีสันให้เป็นคนดีมีศีลธรรมจรรยาเยก เช่น วิถีของครูจึกและครูหน้อยแห่งโรงเรียนเด็กรักป่า น่าจะส่งผลให้ประเทศชาติของเราได้ผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในวันข้างหน้าแน่นอน

โดยธรรมชาติแล้วเด็กทุกคน อยากเก่ง อยากดี อยากมีความสุข ถ้าไม่ได้จัดระบบวิถีดำเนินชีวิตอย่างมีรูปแบบ บนพื้นฐานวัฒนธรรมไทย เด็กก็จะปฏิบัติตัวตาม แนววิถีของตะวันตกซึ่งแพร่กระจายมาจากสื่อ ผู้ใหญ่นั้นแหละ ที่ควรเป็นแม่พิมพ์หรือแบบอย่าง อันดีที่เด็กจะลอกเลียนพฤติกรรมแบบไทยๆ ได้ ถ้าเราต้องการให้อนาคตของชาติเป็นเช่นไร เราก็ควรให้เด็กได้พบตัวอย่างผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรม ในทุกสาขาวิชาชีพเช่นนั้น

การที่เด็กมีพฤติกรรมเฉใจ ก็อาจเป็นเพราะซึมซับเอาวัฒนธรรมตะวันตกโดยผ่านสื่อต่างๆ ทั้งโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ลามก พฤติกรรมการเลียนแบบของเพื่อนๆ “เพราะผู้ใหญ่” ทั้งหลายมิใช่หรือที่เป็นต้นเหตุ

ผู้ใหญ่จึงควรเป็นตัวอย่างที่ดีเป็นแบบให้เยาวชนของชาติ ต้องตั้งในคำวิชอบ ไม่ว่าจะด้วยกาย วาจา ใจ หรือ อาชีพ การงาน

เปรี๊ยะงปราดเจอนชีวิต

มีคำกล่าวว่

“ทัศนคติของครูใจแคบ ย่อมต้องมีระบบเมค็จาการอยู่ในหัวใจ และแน่นอนที่สดุย่อมชอบที่จะให้เด็กว่านอนสอนง่าย เหมือนผ้าที่พับไว้”

ในความเป็นจริงแล้วมีกลวิธีจูงใจให้เด็กรัก และเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ และการกระทำ เนื่องจากการเป็นคนแก่ง และอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุขได้นั้น น่าจะมีองค์ประกอบอยู่หลายประการ เช่น มีสำนึกสมของแห่งความรับผิดชอบ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ต้องพยายามค้นหาศักยภาพที่ตงามออกมาจากตัวเด็กให้ได้ แล้วหาแนวทางส่งเสริมศักยภาพนั้นๆพัฒนาให้ถูกทาง ให้กล้าแสดงออกในรูปลักษณะต่างๆ กัน

นายเข็มทอง โมราชฎร์ หรือครูจิด เกิดเมื่อปี พ.ศ.2509 ที่อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นบุตรของพ่อสมาน แม่แดง โมราชฎร์ เมื่อพ่อเสียชีวิตจึงจำเป็นต้องไปอยู่วัด ตอนกลางวันเรียน กลางคืนไปทำงาน จนกระทั่งเรียนจบ ปวช. วิจิตรศิลป์ อาชีวะอุบลราชธานีแล้วไปศึกษาต่อในระดับชั้นปวส. จากโรงเรียนเรียนเพาะช่างสาขาจิตรกรรมไทย จากนั้นจึงเข้าเรียนในระดับปริญญาตรีเรียนไปได้พักหนึ่ง อาจารย์บอกว่าไม่ต้องมาเรียนทฤษฎี เพราะเห็นว่าครูจิดทำงานเป็น และแก่งแล้วไม่ต้องเรียนให้เสียเวลา ออกไปทำงานดีกว่า ครูจิดจึงแสวงหาประสบการณ์โดยอุทิศคนใช้เวลาทำงานเขียนจิตรกรรมฝาผนังโบราณในอุโบสถวัดถ้ำเขาปูน ตำบลหนองหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ใช้เวลาเขียนถึง 3 ปีจนเสร็จ เขียนคนเดียวไม่รับค่าจ้าง โดยตั้งปณิธานว่าต้องการบูชาพระคุณ ปิตา-มารดา ครูอาจารย์ และพระศาสนา

เคยเป็นอาสาสมัครป่าชุมชนฝ่ายกิจกรรมค่ายเด็กรักป่าผู้ช่วย
ผู้กำกับละครเด็ก “สสสในสีหม่น” วรรณากาการเด็กรักป่าที่ศูนย์ศิลป
วัฒนธรรมแสงอรุณ กรุงเทพฯ ผู้ช่วยกำกับละครศรีธนัญชัย/ ชันเปลูก
ต้นไม้ตระเวนแสดงทั่วประเทศ ภาพยนตร์ทดลอง เรื่อง อุกบาต ศูนย์
วัฒนธรรมเยอรมัน (เกอเธ่) /ที่สิงคโปร์ /ฮ่องกง/ เยอรมัน กำกับละคร
หุ่นผาแดงนางไอ่/นิทรรศการศิลปะธรรมชาติเด็กรักป่า ที่หอศิลป์
กรุงเทพฯ ผู้ช่วยกำกับละครหุ่น “ควายไม่มีกินหญ้า” นิทรรศการศิลปะ
ธรรมชาติเด็กรักป่าทั่วประเทศ แสดง ถึง 68 รอบ ประธานเครือข่าย
คนทำค่ายสมัยแรก สมัยที่สอง บรรณาธิการ “แขนง” ทุกเล่มที่สำนัก
พิมพ์แขนงในกลุ่มเด็กรักป่า จัดพิมพ์

เคยเข้าร่วมกลุ่มพิทักษ์รักษาป่ากับชุมชนต่างๆ เช่น ป่าหนอง
เยาะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์, ป่าดงใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์, ป่าขาม
เปี้ย จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น จากการทำงานด้านป่าชุมชน จึงเป็น
การจุดประกายให้เกิดแนวคิด ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าประสานกับ
ความรู้ที่ได้เรียนมาทางด้านศิลปะ จึงเกิดแนวคิดที่จะสร้างเครือข่าย
ไปสู่เยาวชน

สร้างมิตรเสริมปัญญา

“ค่ายเด็กรักป่ารับเด็กที่จบชั้น ป.6 มาเรียนรู้ต่อยอดเสริมจาก
ขบวนการเรียนปกติเด็กบางคนไม่มีมือทางวาดรูปบางคนหัวทางดูเขียนๆ
ขริบๆ แต่เมื่อเขียนอะไรออกมาเจ็บเลย...”

ครูหน้อยเล่าให้ฟังถึงความเป็นมาของค่าย

ครูจิตเสริมต่อว่า

“มีหลักสูตรและระบบวิธีเรียนที่ค่อนข้างอิสระ อย่างเช่น วันจันทร์เรียนคือปะ วันอังคารเด็กต้องไปเรียน กศน. ในเมือง วันพฤหัสบดีว่ากันด้วยเรื่องละคร ช่วยกันเขียนบท เขียนคำพูด ออกแบบหุ่นทำให้พวกเขาต้องร่วมคิด ร่วมทำ เกิดความรักสามัคคี ปัญหาในการเรียนรู้ของเด็กที่เรียนในโรงเรียนสามัญ กับเด็กนอกระบบโรงเรียนจะแตกต่างกัน เป็นต้นว่า เนื้อหาขัดแย้งกัน ทักษะในการใช้ชีวิตทำให้มีประสบการณ์แตกต่างกัน...”

เด็กที่ได้เรียนจากกลุ่มเด็กรักป่า ดูว่าจะเป็นผู้ นำ ได้ มีความมั่นใจสูง แต่ด้านภาษาายังต้องได้เรียนและศึกษาเพิ่มอีก ต้องทำหลักสูตรท้องถิ่นให้เชื่อมโยงกันกับการดำรงชีวิต

ครูจิตกล่าวว่ามีหลายเรื่อง “ชอบฝันมาส์ญูจ” เด็กต้องฝึกฝนไปเล่นละครใช้เวลาถึง 6 เดือน พบว่ามีความขัดแย้งระหว่างโรงเรียนกลุ่มสามัญและโรงเรียนของกลุ่มเด็กรักป่า ได้เชิญผู้ปกครองมาแล้วให้แสดงความคิดเห็น ได้ผลสรุปว่า เรื่องการใช้ชีวิตประจำวัน กลุ่มรักป่าจะดีกว่า แต่จะขาดทางด้านวิชาความรู้ ในขณะที่กลุ่มนักเรียนโรงเรียนสามัญที่ขาดด้านการรู้จักใช้ชีวิตในสังคม อย่างไรก็ตามมีกลุ่มเด็กรักป่าที่ไปศึกษาระดับอุดมศึกษา 14 คน ไปเรียนที่มหาวิทยาลัยต่างๆ ได้มีการจัดค่ายเรียนรู้ร่วมกันมีความเป็นผู้ นำ ที่ดี โดยตั้งชื่อ “ค่ายฝันให้ไกลไปให้ถึง” มีการจัดทำเนื้อหาเอง และแสดงเอง

ในหมู่บ้านก็ได้เริ่มจัดกิจกรรมไปพร้อมๆ กัน เป็นต้นว่า ทอผ้า จากสื่อธรรมชาติถ้าหากขายได้แล้วมีการหักเพื่อให้เป็นทุนกลุ่มรักป่าด้วย มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้ตลอดไป บ้านทุกหลังสร้างเองโดย

ฝีมือเด็ก ช่วยทำช่วยสร้างเป็นบ้านดินให้เด็กอยู่ 4 คนต่อบ้าน 1 หลัง ใช้วัสดุจากธรรมชาติ เลือกดินนำผสมแล้วไปอัดเป็นอิฐสร้างบ้าน มีบันทึกจาก โรงเรียนเด็กรักป่า เล่ารายละเอียดถึงเรื่องราวของชาวญี่ปุ่นมาเยี่ยมโรงเรียนว่า

“เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2540 มีที่ญี่ปุ่นมาเยี่ยมที่โรงเรียน 4 คน มีที่มิทสึนางะ, ฟุซึชิ, ฟูจิโกะ, ฟุจิโย ซึ่งที่ๆ ใน 4 คนนี้ ก็มีที่ที่เป็นผู้อุปถัมภ์เด็กโรงเรียนเด็กรักป่า คือ ที่มิทสึนางะ

เย็นวันที่ 19 ก็มีกำรแนะนำชื่อให้ที่ๆ ได้รู้จักและที่ๆ ก็แนะนำชื่อให้พวกเราทราบ (แนะนำเป็นภาษาไทยครับ) ที่ๆ ที่มาพูดภาษาไทยเก่งมากครับ ที่ๆ เขาเรียนภาษาไทย 2 เดือน ครับ

วันที่ 20 กรกฎาคม 2540 เช้าพาที่ๆ เขาทำผ้าบาติก ครับ ช่วงทำบาติกก็สนุกสนานมากที่ๆ เขาควบคุมช่วยมากครับ ทำบาติกเสร็จก็ถึงเวลาทำอาหารเที่ยงครับ วันนี้ที่ๆ เขาลงมือทำอาหารญี่ปุ่นให้พวกเราทานครับ สิ่งที่ใช้ทำอาหารมี มันฝรั่ง แครอท พริก มะเขือเทศ กระเทียมหอมหัวใหญ่เครื่องปรุงรสสำเร็จรูป ในการทำอาหารครั้งนี้ใช้เวลานานพอสมควร เพราะต้องต้มมันฝรั่ง แครอท ให้สุกอีกแค่พอได้ทานแล้วอร่อยมากครับ รสชาติกลมกล่อม ผมเพิ่งเคยได้กินเป็นครั้งแรก

บ่าย พาที่ๆ เข้าป่า ช่วงเข้าป่าก็เก็บหมวกมีฝว่น (ชื่อผลไม้ชนิดหนึ่งในอีสาน) ให้ที่ๆ เขากินด้วยบางคนก็เรียนภาษาญี่ปุ่นกับที่ๆ ครับ วุเบะคิม่าชิ แปลว่าสิ้น มีซึ่ง แปลว่า น้ำ เข้าป่ามานานมากบางคนก็สนุก บางคนก็รู้ภาษาญี่ปุ่นไปเยอะพอสมควร เสร็จก็พากันเดินกลับโรงเรียนเย็นที่ๆ ก็กินข้าวของเตรียมตัวจะกลับ ก่อนกลับก็ถ่ายรูปกับที่ๆ ด้วย เสร็จก็ขอบคุณที่ๆ ที่ๆ มาเยี่ยมโรงเรียนแล้วก็ส่งขึ้นรถ เมื่อเย็นวันที่ 20

กรกฎาคม 2540 ผมรู้สึกแปลกที่ที่เขาได้พูดภาษาไทย 2 เดือน ก็พูดได้
เก่งรู้สึกดีใจที่ที่เขามาเยี่ยมโรงเรียน”

ด.ช.นิกรณม์ สารประเสริฐ

การเรียงร้อยถ้อยคำ และภาพฝันจากจินตนาการไร้พรมแดน
ที่พานพบในสมุดบันทึกของเด็กๆ ในโรงเรียนเด็กรักป่า มีหลากหลาย
รสชาติ ทั้งความรู้ระหว่างการเดินทาง บันทึกธรรมชาติ บันทึกประจำวัน
บทกวี ภาพวาดสีน้ำ สีโปสเตอร์ ลายเส้น ภาพพิมพ์ ถ้อยคำสารภาพรัก
ระบายความเศร้า ตลอดจนความเครียด เมื่อนำมาแลกเปลี่ยนกันอ่าน
ผลัดกันชื่นชม แสดงความคิดเห็น ก็จะได้ภาพบริสุทธิ น่ารัก ช่างได้อยู่
บนใบหน้าสดใส แต่ละคนมุ่งมั่นว่า

“การเขียนและวาดทุกเส้นทุกชกษรคือครูที่จะคือเงาเราและ
ชื่อตรง”

ในบางครั้งที่พลิกผืนหน้าบันทึก ได้พบคำว่า

“หน้านี้ผมขอระบายอารมณ์หน่อย”

หรือ

“พวกเราไม่ทำงาน รอแต่ให้สั่งเราเป็นอย่างนี้มาเรื่อยๆ เรา
คิดว่าดี เราไม่เป็นหัวหน้าตนเองเราโดนคำ โดนบอก ไม่รู้ที่
ครั้งก็เป็นอย่างนี้”

มิใช่เพียงการบันทึกฝันตามจินตนาการเท่านั้นของซึ่งความรู้หลากหลาย
จากถาวรเขียนวิถีของธรรมชาติ ทั้งต้นไม้ ใบหญ้า แมลง สัตว์
เลื้อยคลาน ตลอดจนนกน้อยในป่าชุมชน เรื่องราวและภาพหนักถึง 83
ชนิด ก็พร้อมพรั่งออกมาปรากฏในสมุดเขียนภาพ

เด็กๆ ต่างวาดฝันและเชื่อมั่นว่า สักวันหนึ่งเขาอาจเป็นกวีผู้ยิ่งใหญ่ได้ หากได้เริ่มคิด เขียน เรียนรู้ด้วยคำ ถอดรอยภาพที่เห็นจริงจากประสบการณ์ แล้วกลั่นกรองมาเป็นตัวอักษรบนสมุดบันทึก อย่างเช่น เด็กหญิงเกษร สาระรัมย์ บันทึกแนวคิดในการเขียนบทกวีไว้ว่า **“ต้องรู้ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร”**

การเขียนละกอด้อยคำถูกบ้าง ผิดบ้าง ไม่ใช่เรื่องสลักสำคัญอะไร ไม่ใช่ข้อจำกัดของจินตนาการและเสรีภาพ หากเกิดจากแรงบันดาลใจ มีข้อสงสัยหรือข้อสังเกตเกี่ยวกับธรรมชาติใกล้ตัว ความเปลี่ยนแปลงของท้องฟ้ายามรุ่งอรุณยามเย็น เมื่อมีเมฆหมอกมัวทึบในหน้าฝน การเห็นและเรียนรู้วิถีของชาวนา แมลงปอตัวเล็กๆ จับยอศรหญ้าที่อ่อนชวยมไฉ่ลงเรี่ยดิน ดอกไม้ป้ายหน้ารับแสงตะวันแรก เป็นต้น ความเป็นกวีก็ฉายแสงขึ้นได้ในชั้นพดลของบรรยาอากาศ

เชื่อมภาษารักศิลป์

การเขียนรูปแบบต่างๆ ทำให้เกิดความคิด จินตนาการ มีการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดเวลาได้แลกเปลี่ยนกับเพื่อนและที่ๆรวมทั้งครูไหนจะต้องร่วมกันทำอาหารกินเองซึ่งก็เก็บหาได้จากธรรมชาติตามฤดูกาล โรงเรียนเด็กรักป่ามีป่าชุมชน มีพื้นที่ราวร้อยละ ในขณะที่ยังมีคานอื่นๆ เป็นทุ่งนาโล่ง หน้าฝน ก็มีสารพัดเห็ดและพืชผักบางชนิด หน้าแล้งก็พืชผักอีกประเภทหนึ่ง ครั้นถึงยามหนาว ก็ยังมีผลไม้หลากหลายชนิดให้เก็บเกี่ยวไปพร้อมกับการเรียนรู้เรื่องนก แมลง สัตว์เพื่อขยายความรู้ ในบางครั้งเด็กๆ ก็จะหยิบดินสอ ชูปาก ดาดสี บรรจงขีดเขียนวาดฝัน ไปตามสิ่งแวดล้อมที่มองเห็นกันเพียงประเดี๋ยวประด๋าวบ้าง

ในบางขณะก็จ้างมองกันนานๆ ได้ฝึกให้เป็นคนช่างสังเกตจนเป็นนิสัยและขยันสร้างผลงาน ก็จะมีผลงานออกมาได้มาก ด้วยมากหนุ เหน่านั้นก็คุ้นเคยกับเด็กๆ และเห็นว่าไม่ต้องหวาดกลัวภัยอะไร อารมณ์ทางศิลปะบวกกับภาษาที่ได้คิดอย่างอิสระก็พร้อมๆ ออกมาอย่างเต็มตื่น ยิ่งงานศิลปะบางอย่างขายได้ ส่งให้เกิดแรงบันดาลใจอย่าง ต่อเนื่อง ทั้งการวาดเส้นสาย สีเส้นบนเส้น ทำผ้าบาติก เป็นต้น บาง ชิ้นขายได้ถึง 500 บาท นักวาดรุ่นเยาว์ก็จะได้มีส่วนแบ่ง 100 บาท พวกเขาจึงมีเงินเก็บไว้ใช้สอยกันถ้วนหน้าหากขยันสร้างผลงาน

เด็กผู้หญิงคนหนึ่งเขียนบันทึก "ครูต่างแดน" ที่มาจากอิตาลี ให้อ่านว่า

เมื่อวันที่ 2-8 กรกฎาคม 2540 ตอนกลางคืนมีพี่ชาวอิตาลี ชื่อว่า ซารา ได้มาเยี่ยมที่โรงเรียน เด็กๆ ในโรงเรียนรู้สึกออกไปวิ่งทักทายกันทุกคนเสร็จแล้วก็ช่วยกันเอากระเป๋าออกจากรถไปเก็บที่พัก เสร็จแล้วก็รวมตัวกันแนะนำตัวให้พี่ซารา รู้จักและคุยกันนิคหนอยก็ไปนอน

เช้าวันใหม่เด็กๆ ก็เริ่มเรียนภาษาอังกฤษกับพี่ซารา โดยจะเรียนทุกตอนเช้า พี่ซารา สอนหลายเรื่องเกี่ยวกับทวีปเอเชียและทวีปอื่นๆ

แต่คำๆ จะออกเสียงยากมากๆ ไม่เหมือนที่เราเคยพูด อย่างเช่น Coconut เราจะอ่าน โค-โค-นัท ออกเสียงธรรมดา แต่พี่ซารา สอนออกเสียง โค-โค-นัทส์ ต้องมีเอสข้างหลังและเน้นเสียงด้วย

อีกคำก็ Vegetable เราจะอ่าน เว ะ จี ะ เท ะ เมิล พี่ซารา จะอ่าน เว ะ ะ จี ะ เท ะ โอะ คืออ่านคนละเสียงเลยคะ ก็เลยออกเสียงลำบากหน่อย

จนเด็ก ๆ บางคนเมื่อและไม่อยากจะเรียนก็หนีออกกันเล่น บาง
 คน ก็ตั้งใจเรียน สนุกเพราะว่า ได้ออกเสียง เป็นการฝึกออกเสียงไป
 ด้วยเวลา ที่ซ้ำ ๆ เขาเน้นเสียงมากและก็ไม่ซ้ำ แต่ที่สนุกเหมือนกัน
 เพราะว่าที่ซ้ำ ๆ พูดยกภาษาไทยได้มีคนน้อย เด็ก ๆ ก็พูดภาษาอังกฤษ
 พอได้ก็เข้าใจกันได้ดีค่ะ ก็จะแลกเปลี่ยนกันช่วงท้ายโดยเด็กจะสอน
 ภาษาไทยให้พาที่ซ้ำ ๆ ไปเดินป่ากับผลไม้ป่า ไปกินหมากมีฝั่วน ที่
 ซ้ำ ๆ ก็เดินเล่นเพราะไม่เคยเห็น นี่คงจะเป็นตัวลดเวลาเห็นลูก
 มีฝั่วน ทุกคนจำต้องหัวเราะไปตาม ๆ กัน

ช่วงที่ที่ซ้ำ ๆ อยู่ก็ได้ความรู้พอสมควร ได้รู้จักศัพท์มากขึ้น เช่น

Gueva	กวาวะ	แปลว่า	ฝรั่ง
Sandorica	แซ็นโดริคคะ	แปลว่า	กระท้อน
Rambah	แร้มเบะ	แปลว่า	มะไฟ
Lichee	ลิชี	แปลว่า	ลิ้นจี่

และสอนให้ร้องเพลงอีกด้วย ใกล้เคียงเวลาที่ที่ซ้ำ ๆ กลับมาได้
 ร่วมกันทำผ้าข้อมติธรรมชาติ เด็ก ๆ ทำกันสนุกสนาน โดยคิดตัวเอง
 บางคนทำสำเร็จกว่าครู 6 โมงเย็นรถมารับที่ซ้ำ ๆ เด็กก็มาส่งที่ซ้ำ ๆ
 ถ่ายรูปและให้ของขวัญแก่ที่ซ้ำ ๆ ที่ช่วยสอนภาษาอังกฤษให้พวกเขาที่
 ซ้ำ ๆ ปลื้มใจมากจนน้ำตาไหล และขอบคุณ ทุก ๆ คน และก็จากกันไป
 พร้อมด้วยรอยยิ้มที่ประทับใจ”

ศ.ญ.แดง นรสิงห์

จินตนาการผูกร้อย

หัวใจของการเรียนรู้อันเป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้นของโรงเรียนนั้น ทุกคนต่างต้องมีสมุดบันทึก ดินสอหรือปากกา ถ้าเขียนได้มากหรือ แด้นสีสันหมดเล่มเร็ว ก็ขอได้ใหม่ เป็นการได้ฝึกมือให้เขียนเส้นระบาย ขยุกขยิกทั้งยังได้พักชะเม้าเมาดินหม้อที่เข่าเห็นก็ยังนำมาระบายผสม กันได้ยามที่ขาดสี ในช่วงที่ต้องเดินทาง นั่งรถรถยนต์ หรือรถไฟ เขา ได้รับการฝึกฝนให้เป็นคนช่างสังเกตมาแต่ต้นตั้งนั้นเมื่อเขาพบเห็นอะไร หรือมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกับผู้คนรอบข้าง หรือได้พบเห็นเหตุการณ์ ที่สะทุดตาหรือประทับใจ เขาจะบันทึกไว้ในสมุดทั้งสิ้นจากนั้นก็มาอ่าน แลกเปลี่ยนกัน หรือให้ครูช่วยวิพากษ์วิจารณ์ มีหลายผลงานในสมุด บันทึกที่มองเห็นจินตนาการที่ผูกร้อยอย่างลงตัว เช่น

ฉันชอบเล่นดิน

ฉันอยากกินกับดิน

ฉันอยากนอนกับดิน

ฉันอยากแต่งงานกับดิน

ค.ญ.สุกันยา รูปคุ้ม

1 วัน ปู่จุก

1 อาทิตย์ยังอก

1 เดือนเจริญเติบโต

1 ปีเป็นป่า

1 นาทีมีแค่ตอ

ค.ญ.ท่าช้าง สารประเสริฐ

ผลงานของเด็กๆ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใด ก็มีคุณค่าอยู่ในตัวของมันเองทั้งสิ้น คงไม่ใช่เป็นสูตรสำเร็จตามหลักวิชา หรือทฤษฎีที่จำเขียนเขียนอ่านกันมาเพราะกรอบเกณฑ์เหล่านั้นทำให้ฉลาดกลัว วิตกกังวล จนไม่กล้าที่จะขีดเขียน ตกแต่ง แต่งวาดอะไร ทำให้จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์อารมณ์ความรู้สึกทั้งงดงามบริสุทธิ์ ถูกสะดุดกั้นหรือทำลายอย่างย่อยยับ แล้วจะเลือกเฟ้นเสาะหาคนดีไม่มีมือจากไหนได้ เพราะสังคมทุกวันนี้มีความหลงกลวง ตลบตลวง สร้างภาพจอมปลอมกันอยู่ไม่เว้น หากไม่มุ่งเน้นกำหนดฐานรากให้มันคง สร้างจริยธรรม ภาวะธรรม ตลอดจนคุณค่าที่ดี ห่อหุ้มตั้งแต่หน่ออ่อน แล้วชาติบ้านเมืองของเราในวันข้างหน้าจะเป็นอย่างไร

กล่าวกันว่า การเล่าเรียนที่ดีนั้น ต้องฝึกให้รู้จักคิด รู้เหตุ รู้ผล รู้จักแก้ปัญหา ให้อุบัติจัดการกับชีวิต สามารถนำความรู้ความคิดไปประยุกต์ใช้อย่างสอดคล้องกับสภาพการณ์การดำรงชีพได้อย่างลงตัว เพื่อก่อให้เกิดความสุขทั้งกายและใจ อันจะส่งผลให้สังคมมีสันติสุขอย่างยั่งยืน

ฝั่งเพชรพลอยเม็ดงาม

เด็กที่ได้มาเข้าโรงเรียนทุกคน มีโอกาสไปฝึกงานในยามว่างจากการเรียนตามสถานที่ต่างๆ เช่น ที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เขานางรำ ไปฝึกงานนอกแล้วเร็วที่กระบี่ ฝึกงานกับรายการทุ่งแสงตะวันไปเป็นผู้ช่วยงานนักวิจัย บางรายก็อาจไปช่วยงานคุณตาคุณยายที่บ้าน มีเรื่องราวของไก่ ควาย วัว ที่เป็นนิทาน เพลง ภาพเขียน หรือบทกวี มาอวดเพื่อนๆ ด้วยความภาคภูมิใจเสมอ หรือนำเรื่องราวหลากหลาย

หลายมาแล้วสู่กันฟัง ในที่สุดบางเรื่องราวก็พัฒนาสรรค์สร้างมาเป็นละครหุ่น หรือ ละครหน้าเวที เช่น "ละครหุ่นเรื่องควายไม่กินหญ้า" ได้กลายเป็นโครงการของค่าย "ควายไม่กินหญ้า" ที่มีเรื่องราวของเด็กสองกลุ่มมาจากในเมืองกลุ่มหนึ่ง และชนบทอีกกลุ่มหนึ่ง มาร่วมแสดงความคิดเห็น เป็นการเปิดโลกความคิดเชิงเปรียบเทียบในวัยโตของเขาโดยไม่ปิดกัน ทั้งได้สัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด อยากรวด อยากรเขียนอะไรก็ได้ตั้งใจหวัง

เกิดมาเป็นควาย	มันช่างโชคร้าย
ทุกข์ทรมามากมาย	ควายหากินหญ้า
อยู่กินมานาน	มันช่างเหนียวล้ำ
เห็นแต่ห้องนา	ชะตาชีวิตควาย
เคยไผ่ผืน	ผืนของควาย
สู้รุดนมาย	ไกลเหลือยี่
อยู่ด้วยหวัง	หวังจะมี
ชีวิตนี้	ต้องดีกว่าควาย

เด็กหญิงคนหนึ่ง ได้บันทึกเรื่องราวของการจัด "ค่ายเยาวชนชนญี่ปุ่นเด็กรักป่า เขาใหญ่" และเรื่องอื่นๆ ไว้อย่างน่าอ่านว่า

"เด็กรักป่าก็มีโอกาสเป็นครั้งที่ 2 ในการจัดค่ายร่วมกับเยาวชนญี่ปุ่น ช่วง 29 ก.ค. - 5 ส.ค. 2540

เช้าวันที่ 19 ก.ค. เพื่อนชาวญี่ปุ่นมาถึงโรงเรียนเด็กรักป่า มาถึงตอน 06.00 น. มากัน 21 คน หลังจากอาหารเช้าก็มีการแนะนำสมุดบันทึก บางคนก็เริ่มเขียน ช่วงบ่ายเป็นกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์โดยมีการแนะนำตัวเองและเล่นเกม จิกซอต่อภาพสัตว์ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ไปทางด้านป่ายาวทะเลหุบบ้าน บางคนเจอแมลงก็ร้องกรี๊ด

ตกใจมาก สนุกมาก ร่วมมือกันดี

กลุ่มที่ 2 ก็ป้ายยาเหมือนกัน แต่ไปคนละฝั่ง ทะลุหมู่บ้าน หลาย
คนช่วยกันหา บางคนก็บันทึก ทำให้เราสนิทสนมกันมากขึ้น

กลุ่มที่ 3 ลุยโคลน ลงน้ำกว่าจะเจอก็เล่นเอาระเหิน้อยก็มีชาว
บ้านไปเล่นก่อนเราชาวบ้านคิดว่ามีคนเอาโรคคลามาให้พอมีคนบอกก็
หัวเราะเป็นการใหญ่ ตอนเย็นก็พูดคุยกันเล่นเกม สิวีดีโอ

วันที่ 20 ก.ค. ออกเดินทางแต่เช้าเราแวะไปทานอาหารที่เรา
พนมรุ่งให้เพื่อนญี่ปุ่นได้ชมปราสาทอันสวยงามของเมืองไทย จากนั้น
ก็เดินทางต่อไปถึงเขาใหญ่ก็ป้าย 3 กว่าๆ เข้าพักที่ วัน-ริสอร์ท ตอนเย็น
พากันไปดูค้างคาวห่างจากที่พักประมาณ 3 กิโลเมตร ต้องปีนเขาขึ้นไป
ไปดู ก็ลำบากหน่อย 18.40 น. ค้างคาวก็เริ่มออกพร้อมกลิ่นที่เหม็นมาก
ค้างคาวมากมายบินวนออกมาเป็นเส้นทางยาวมากกว่าแสนตัว

เรากลับที่พักแล้วมาทานอาหารเย็น แล้วก็ชมสไลด์จากมูลนิธิ
ศึกษาวิจัยนกเงือก เช้าวันรุ่งขึ้นก็เดินป่าศึกษาธรรมชาติเดินกัน 3 กลุ่ม
กลุ่มที่ 1 ไปกับมูลนิธิศึกษาวิจัยนกเงือก ไปเจอกระดุกข้างพากันตื่นเต้น
มาก อยากเห็นตัวจริงและเจอรอยนมปีนต้นไม้ และอาหารที่นมกิน

กลุ่มที่ 2 ก็ไปกับลุงมด (ครูมด โทมัสลิน) วันแรกที่ไปก็ลุง
ลุงมดก็พูดว่าการวาดรูปนกนั้นต้องสังเกต คือ สังเกตนกกับใบไม้ว่า
นกตัวนี้มีขนาดเท่าใดของใบไม้และท่านก็พูดเรื่องของพืชต่างๆ เช่น
จึงมันมีประโยชน์ทำเป็นยารักษาโรค และดินโป่งซึ่งพวกสัตว์ก็บะจะลง
มากิน เช่น เก้ง กวาง หมูป่า

กลุ่มที่ 3 ก็ไปกับพี่หม่อมเอง (นพ.รังสฤษดิ์ กาญจนวนิชย์)
ไปดูนกเงือกกัน และอาหารที่นกเงือกกินมันไปกินที่ต้นไม้ไหน
เป็นอาหารที่นกเงือกโปรดมาก และจะไปดูเครื่องจับสัญญาณนกเงือก

อยู่บนต้นไม้สูงมากก็มีเพื่อนญี่ปุ่นที่ขึ้นแต่ก็ขึ้นไม่สูงเพราะมันสูงมาก
เขาชื่อ MUTSU

ตอนเย็นก็ไปร่วมงานไว้อาลัยข้างที่หอประชุมโดยมีการฉาย
สไลด์และเด็กรักป่ากับเขาวงกตญี่ปุ่นก็ขึ้นเวทีได้ฟังแล้วประทับใจมาก
เช้าวันที่ 3 ส.ค. 2540 ขึ้นไปร่วมงานไว้อาลัยข้างที่เขานรภูมิ
กลุ่มองค์กรต่างๆ มาร่วมกันเช่น เขาวงกตอนุรักษ์เขาใหญ่วิทยา รร.
ได้ร่วมไม้ กลุ่มรักเขาใหญ่นครนายก มูลนิธิโลกสีเขียว กลุ่มเด็กรักป่า
ภาคตะวันออก และมูลนิธิเพื่อนช้าง เด็กรักป่าก็ได้เล่นละครด้วย คนดู
เยอะสนุกจากนั้นไปไปรอยคอกไม้ให้ช้างฝนตกได้ทั้งวัน แต่ก็ไม่เป็น
อุปสรรคกิจกรรมก็ยังดำเนินไปเรื่อยๆ ทุกคนมีความรู้สึกไม่อยากจะ
เรื่องเช่นนี้ได้เกิดขึ้นอีก จึงร่วมแรงร่วมใจกันจัดกิจกรรมขึ้นมา ก่อน
กลับได้มอบของขวัญเป็นที่ระลึกให้กลุ่มองค์กรที่มาร่วมงาน

คืนนี้เราก็ร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้สึกของกันและกันกับ
เพื่อนญี่ปุ่นและร้องเพลง ด้วยเพราะนี่เป็นวันสุดท้ายที่เราจะได้อยู่ร่วม
กัน หลายคนประทับใจในธรรมชาติ ประทับใจในเพื่อนใหม่ไม่รู้ซีกก็ปี
ที่เราจะได้เจอหน้ากันอีก ทุกคนคุยกันด้วยความรู้สึกและน้ำตาไหล
ร้องไห้ แต่ละคนก็ไม่อยากจากกันเลย

วันที่ 4 ก.ค. 2540 เราขึ้นไปบนเขาเขียวไปชมหน้าผา ที่เต็มไปด้วย
ด้วยหมอก ฝนตกหนักเราก็เลยรีบกลับที่พักเพื่อให้เพื่อนได้เตรียมเก็บ
กระเป๋า บางคนก็ร้องไห้ไปเก็บไป และถึงเวลาที่ต้องจากกัน เรามายืน
เรียงหน้ากระดานหันหน้าเข้าหากัน เด็กรักป่าก็ร้องเพลงส่ง 3 เพลง
ร้องยังไม่ทันจบ 3 เพลงก็พากันร้องไห้กันหมด บางคนกอดคอสัญญา
ว่าจะมาเจอกันอีก กว่าจะได้ขึ้นรถก็เสียเวลาตรงนี้มาก เพราะเพื่อนไม่
ยอมขึ้นรถเอาแต่ร้องไห้กอดคอกัน

เพื่อนชาวญี่ปุ่นไปหมดแล้ว ค่ายครั้งนี้ทำให้เราได้เพื่อนใหม่ ในต่างคนมีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติมากมายกว่าที่จะเอ่ย มีความประทับใจมาก”

ค.ญ.สำอาง สารประเสริฐ

ป่าลึกลับ

“มีอยู่วันหนึ่ง มีเด็ก 2 คนชื่อเล็กและใหญ่เล็กกับใหญ่ก็พากันเดินเข้าไปในป่าเพื่อไปหาผักมาเป็นอาหารเย็น ใหญ่บอกเล็กว่า ให้ไปหาทางป่ายาว ส่วนใหญ่จะไปทางป่าลึก เขาทั้งสองก็ไปหาผักกัน ต่างคนก็ต่างเดิน พอเล็กเก็บเสร็จ เล็กก็ตะโกนบอกใหญ่ว่า “เสร็จหรือยัง” ใหญ่ได้ยินก็ตอบว่า “ยังไม่เสร็จนั่งรอไปก่อน” ใหญ่เดินเข้าไปเรื่อยๆ ใหญ่รู้สึกยิ่งเดินยิ่งไกล และใหญ่ก็รู้สึกว่ามีคนเรียกให้ไปในที่แห่งหนึ่งใหญ่เดินตามเสียงนั้นไป พอถึงใหญ่ตั้งสติได้ ใหญ่ได้มาอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่ง ในถ้ำนั้นเต็มไปด้วยหัวกะโหลกคน ใหญ่รีบวิ่งหาทางออก พอใหญ่วิ่งออกจากถ้ำ ใหญ่ก็ไปเจอหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ใหญ่วิ่งไปขอความช่วยเหลือแต่ในหมู่บ้านนั้นไม่มีคนเลยใหญ่กลัวมากเลยตะโกนขึ้นว่า ช่วยด้วย ช่วยด้วย เล็กได้ยินก็รีบไปตามเสียง เล็กเห็นใหญ่นอนสลบอยู่บนต้นไม้สูงมาก เล็กพยายามช่วยพอใหญ่ตื่นขึ้นมากก็เห็นบ้านของตนเองแล้ว ใหญ่ดีใจมากแต่ใหญ่ก็ไม่บอกเรื่องนี้ให้ใครรู้เลยนอกจากเขา”

ค.ช.ธาวาวิทย์ ธรรมญ

บ้านใหม่ของเรา

โดย ใจนิกร นนทบุรี

"เมื่อปี พ.ศ.2539 เด็กรักป่ามีบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่กับหญ้าคา อยู่กันอย่างไม่ค่อยสบาย พอเวลาฝนตกหลังคาบ้านมักจะรั่ว พอถึงปี พ.ศ.2540 เราได้สร้างบ้านใหม่ 7 หลังจะมีบ้านฝั่งซ้าย 4 หลังและ บ้านฝั่งหญิง 3 หลัง ก็สร้างด้วยไม้ไผ่และหญ้าคา รวมทั้งหมด 9 หลัง และมีห้องน้ำที่สร้างใหม่ ด้วย 2 หลัง ฝั่งหญิง ฝั่งชาย ความรู้สึกแบบ บ้านแบบก่อนเป็นไม้ไผ่เวลาเราหยอกกันบ้านจะโยกไปมา และเวลา ลมพัดแรงๆ เราจะได้ยินเสียงหญ้าคามันดีกันดัง แพ้ๆ ๆ ๆ ถ้าใคร ไปนอนฟังเสียงมันจะหลับไปเลย

พอมาได้บ้านที่ทำจากเหล็ก ก็เห็นว่ามันแข็งแรงไป ไม้อ่อนโยน ก่อนที่จะได้บ้านใหม่ก็พากันเหนื่อยหน้อเป็นช่วงที่ช่วยกันสร้างห้องน้ำ และสร้างบ้านไปด้วย ช่วงที่เหนื่อยก็เป็นคิดเหล็ก ยกเหล็ก หลังคามุง กระเบื้อง เวลาหยอกกันบ้านจะไม่โยก จะได้ยินเสียง ปัง กระเบื้องสั่น ไปดูกับเหล็ก เลยมีเสียงปังๆ ๆ ๆ นี่แหละบ้านไม้รั้วอีกแล้วครับ แต่ ว่ามันร้อน

บ้านใหม่ที่สร้างกว่าจะเสร็จก็ประมาณ เดือนกว่าครับ ส่วนงบประมาณนั้นได้จาก บริษัทตีมา พิษณุเจริญอิน, พีโมท, พีเพียว และเพื่อน และเงินเหลือจากการจัดค่ายญี่ปุ่น ขอขอบคุณครับ"

ค.ช.ทุ่งทะเล โสมหา

ความเป็นบรรเจิดไกล

ในช่วงวันที่ได้สัมผัสธรรมชาติอย่างแท้จริง แต่ทุกวันผ่านไปในรูปแบบที่ไม่ซ้ำกัน ครูจิดจะคอยตั้งข้อสังเกต หรือให้พวกเขารับรู้ข้อมูลทำความเข้าใจไปพร้อมๆ กับสิ่งที่ได้พบเห็น เช่น พบเห็นรวงข้าวกำลังตั้งท้องยื่นค้อมรวงโค้งลงด้วยหนักเมล็ดข้าวอ่อนๆ ภายในรวงรอวันเผลอหันเป็นเมล็ดข้าวที่แข็งกล้า หรือไปพบทางเดินของมดบนผืนดิน แสดงให้เห็นว่าฝนใกล้จะตกมันจะรู้ตัวแล้วยกขบวนหนีขึ้นไปบนต้นไม้สังเกต กบ เขียด นกหนู ตลอดจนต้นไม้ใบหญ้า

ในกระบวนการเรียนรู้และเข้าใจของครูจิด มีหลากหลายรูปแบบ ครูจิดเน้นและปลูกฝังเรื่องธรรมชาติว่ามีหลายสิ่งหลายอย่างให้เราเรียนรู้ โดยชี้ให้เห็นตัวอย่างจากความสัมพันธ์ของสัตว์ นก และพืชพันธุ์ไม้ เปรียบเทียบกับความเชื่ออาถรรพ์กันในครอบครัว การเรียนรู้เรื่องตัวโกงในสังคมพืช สังคมสัตว์ เช่นเดียวกับในสังคมมนุษย์ ในช่วงเวลาเดินป่า ป่าจะสอนเด็กหลายอย่าง เช่น ได้พบเห็นภาพสดใสดูจากสิทธรมชาติ ความกลมกลืน เรื่องสีเหลืองกับสีเขียว หรือสีที่ตัดกันจะให้นมมองอย่างไร นอกจากเรื่องสีแล้วยังมีเรื่องราวให้ต่อเนื่องเชื่อมโยงกับศิลปะ และถ้อยคำภาษา โดยพยายามชี้ให้เห็นโทษของคำนิยามภายนอกที่จะเข้ามาทำลายระบบเครือญาติ ทำลายภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนทำลายโครงสร้างระบบครอบครัวที่อบอุ่น

ฤดูฝนคนทำนา

“ชาวนาเริ่มทำนาในเดือนมิถุนายนจะสิ้นสุดการทำนาในเดือนกันยายน การทำนาของชาวนา ชาวบ้านจะคุ้มต้นกล้าที่พวกเขาถอนเอาไว้เป็นมัดๆ คุ้มเอาไว้ใต้ท้อง เวลาทำนาชาวนาจะโค้งตัวด้วย แล้วก็ดึงต้นกล้าออกมา 3 ต้น แล้วก็จิ้มลงดิน เอาให้รากของต้นกล้าจมดิน

ส่วนมากชาวนาจะมีปัญหา ในการทำนา เช่น ไม่มีเงินซื้อปุ๋ย เพราะทุกวันเนี่ยปุ๋ยขึ้นราคา ปีที่แล้วร้อยละสามปีเนี่ย สองร้อยละ ชาวนาจึงไม่มีเงินซื้อ จึงทำให้ชาวนาต้องมีหนี้สินไม่รู้จะทำอย่างไร บางรายต้องขายข้าวเพื่อไปซื้อปุ๋ย บางรายก็ต้องกู้ยืมเงินจาก ธกส. ซึ่งทำให้เป็นหนี้เป็นสิน ส่วนมากชาวนาจะจ้างคนทำนาเพราะลูกหลานเราเข้าไปทำงานที่ กรุงเทพฯ กันหมดจึงทำให้ต้องจ้างค่าจ้างชาวนาในจังหวัดยโสธร ถ้าไปดำนาแล้วกินข้าวกับเจ้าของนาก็ได้ 100 บาท แต่ถ้าห่อข้าวไปกินเองก็ได้ 150 บาท

ค่าจ้างชาวนาในจังหวัดสุรินทร์ 120 บาท กินข้าวหรือห่อไปเองก็เท่าเดิม

ค่าจ้างชาวนาในจังหวัดศรีสะเกษ 160 บาท กินข้าวหรือห่อไปเองก็ราคาเท่าเดิม”

“ทุกปีของการทำนาบางปีน้ำมาก เหมาะกับการดำนา บางปีน้ำมากไปทำให้ต้นข้าวตาย หรือบางปีน้ำแล้งชาวนาทำนาไม่ได้ธรรมชาติก็ไม่อำนวยเขาบ้างเลย เป็นอย่างนี้แหละจึงทำให้ชาวนายากจนนัก...”

ค.ร.ปริญญา ฝุ่นจันทร์ทัก

เติมดวงใจด้วยสีเขียว

ในบางคราวต้องเรียนรู้และสร้างสรรค์ละคร ต้องมีศิลปะในการทำฉาก ออกแบบเสื้อผ้า มีเสียงดนตรีเข้ามา มีเรื่องของการเขียนบท มีกีต้าร์ เป็นต้น ละครเพียงอย่างเดียวต้องใช้องค์ประกอบหลายประการ จึงจะครบถ้วน นับเป็นนวัตกรรมแห่งการสร้างสรรค์สู่คุณภาพ ทั้งทางร่างกายและจิตใจให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรมได้อย่างสมบูรณ์ เป็นการทวนกระแสผู้ปกครองบางราย ที่มุ่งเน้นให้เด็กเก่งอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่ผู้ปกครองปรารถนา ซึ่งอาจไม่ใช่เป็นความต้องการของเด็กอย่างแท้จริง เด็กจะขาดเพื่อน มีอาการเครียด ขาดสังคมและการเรียนรู้ ความศักยภาพอย่างอิสระ ซึ่งน่าจะไม่ได้ถูกคำนึง กระบวนการและแนวปฏิบัติของโรงเรียนเด็กรักป่าของครูจืดและครูหน้อยน่าจะเรียกได้ว่าเป็นทางเลือกใหม่

ในความเป็นจริงแล้วดนตรีมีความสัมพันธ์กับจินตนาการและธรรมชาติ จะช่วย จะหล่อหลอมให้ผู้คนมีชีวิตมีความสุขได้

ถ้าเราลองจินตนาการตัวเองเป็นเมล็ดดอกไม้ที่กำลังเติบโต รุ่ยร้อท่ามกลางอาทิตย์โอบไปมาตามลม ในขณะที่เสียงดนตรีกำลังบรรเลง หรือถ้าเราสมมุติให้ตัวเองเป็นอะไรสักอย่างเป็น คอกไม้ ต้นไม้หรือแมลง เราก็ต้องเข้าใจถึงอารมณ์ ความรู้สึก โดยใส่จิตวิญญาณของเราลงไปในเรื่องนั้นๆ เราจะพบจินตนาการที่งดงามเสมอ

ดนตรีเป็นการสื่อสารที่จะเยียวยาอ่อนเราสามารถใช้ดนตรีแสดงอารมณ์ความรู้สึกของเราได้ เราอาจจะเคลื่อนไหวไปตามจังหวะเพลง ดนตรีจะช่วยระบายอารมณ์ ปรับความรู้สึกให้ผ่อนคลายใจ เราจะเบิกบานมีความสุข ผลจากการซึมซับวิถีทางศิลปะ ธรรมชาติ และการขีดเขียนบนจินตนาการอิสระได้พบงานเขียนของเด็กอยู่ตลอดเวลา

ถ้าฉันเป็นดอกดาวกระจาย
ฉันจะดีใจ ถึงแม้จะมีชีวิตสั้น
แต่ฉันก็ได้ทำประโยชน์ไว้
เช่น บูชาพระ หรือชาย
ประโยชน์เหล่านี้ฉันภูมิใจมาก
เมื่อมีคนชมว่าสวย
ฉันดีใจ
และเมื่อมีคนเคียดฉันไปทิ้ง
ฉันเสียใจ

อาจ เด็กรักป่า

ฉันเป็นนกน้อย
ค่อยๆ เติบโต
พอใกล้ออกมา
ก็โดนยิงตาย

ด.ช. ไซยา นาคำ

ฉันจะเป็นไส้เดือน
จะเคลื่อนไต่ดิน
จะกินดินเป็นอาหาร
จะไม่ละโมภะมาบเลข
ไม่เคยทำร้ายต้นไม้
จะได้อยู่คู่คนสมบุญ

.....

หรือ

ใบไม้ที่อยู่บนตัวฉัน
มันเหมือนกับผ้าร่มผืนใหญ่ที่สุดในโลก

ฉันไปกรุงเทพฯ
เมืองไฟไร้ต้นไม้

ค้นพบบันทึกจากเด็กคนหนึ่งว่า

แสงดาวลูกไก่

ระยิบระยับ

แสงหิ่งห้อย

ระยิบระยับ

แสงจันทร์

นวลสว่าง

แสงไฟ

ร้อนแรง

แสงไฟในกรุง

นรกหิ่งเป็น

ฝนตกลงมาหลายวันแล้ว

ฝนตกลงมาจากฟ้า

ฝนขึ้นไปจากดิน

คนอาศัยดิน ไม่ได้สร้างบ้าน

ห้องน้ำยังไม่เสร็จ

ไอ้จะบ้าตาย .

หรือ

น้องกลุ่มเด็กรักป่า จังหวัด ยโสธร กลับไปแล้วเหลือแต่เราอยู่
ห้องน้ำต้ออีก

ชั้นเซ ตรวจสอบภาพเข้มเหลือเกิน เขาเป็นคนที่เข้ากับชีวิต
คุณภาพจนฮึดฮัด ชี้นับอีกต่างหาก อย่างนี้และมั้งเขาถึงส่งมาอยู่
เมืองไทย

ถ้าหากกลับไปญี่ปุ่นคงไปตกศูนย์แห่งการแข่งชีวิตที่รับแรงทำงาน
เรามีชีวิตที่ไม่มีวันหยุดเลย เขาเมื่อคำว่า “ไม่เป็นไร” ของเรามาก ก็จึง
ทำผิดไม่เป็นไรก็ไรใหม่ได้ เขาบอกว่า “ทำแล้วต้องให้ดีถ้าทำไม่ดี
เสียเวลาเสียใจ ไม่มีคุณภาพ”

การดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมปัจจุบันแปรผันไปตามกระแส
ค่านิยมสำเร็จรูปแบบตะวันตกประเภทแกะกล่องไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม
ทั้งหลายทั้งปวง ที่เป็นวัตถุติด ต้นทุนทางธรรมชาติต้นทุนทางสังคม
และเศรษฐกิจแค่กลับเห็นวัตถุสำเร็จรูปที่จะหยิบช่วยซื้อหามาได้สะดวก
เป็นสำคัญด้วยเงินทองที่ตนเองหลงผิดคิดว่ามี ว่าใช่ นิยมชมชอบว่า
สิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นสมบัติของตนและคิดว่าจะบริโภคทรัพย์สินสูงค่านั้นไปอีก
200 ปี โดยลืมตระหนักอย่างผู้รู้แจ้งเห็นจริงว่า หากต้นทุนทรัพยากร
ธรรมชาติ หมดลงในช่วงวัยของเรา ลูกหลานรุ่นหลังจะมีกันค่าเราไหม
เจ็บแสบหรือแล้วเราจะเป็นผู้เสวยสุขใน ปรโลกได้อย่างไร

เห็นสถาบันการศึกษาหลายแห่งกำลังนิยมชมชื่น กับการเรียน
การสอนชนิดมีวัตถุตัวเงินมาเป็นตัวแปรที่สำคัญเสมอ เรามีโรงเรียน
อนุบาลนานาชาติ โรงเรียนประถมหรือมัธยมนานาชาติ ไปถึงวิทยาลัย
และมหาวิทยาลัยนานาชาติ คำ “นานาชาติ” กำลังขึ้นสมออย่างแพร่
หลายและเป็นรูปธรรมสำหรับนักจัดรายการ “ธุรกิจการศึกษา”

ประโยชน์โภชนาผลที่ตามมาเห็นได้ชัด คือ สถาบันใดที่โฆษณา มากก็ย่อมมีนักเรียน นักศึกษามาก ผลประโยชน์ที่ตามมา นั้นส่งผล ใ้ชื่อเสียงและสถานภาพของสถาบันเป็นที่นับหน้าถือตาครูบาอาจารย์ มีรายได้เป็นกอบเป็นกำนักเรียนนักศึกษาใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียน มากขึ้นและใช้เงินทองเพิ่มเป็นเงาตามตัว แต่ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาของศ ครัวฐานราก

เรากำลังมีนโยบายพลิกผันวิถีการดำเนินชีวิตเยาวชนไปสู่ความ เป็นนานาชาติเพื่อความทัดเทียมอารยประเทศ กำลังสร้างอนาคตของ ชาติไปสู่วัฒนธรรมสากล อย่างที่หลายประเทศกระทำแล้วล้มสลาย

เรากำลังเพื่อทบทวนหะยานจนล้มตัวล้มหัวล้มหางล้มก้าพิศ ชาติพันธุ์ของเราอย่างสิ้นเชิง

การหมอมมา และสร้างรูปแบบ ฐานคิดผิดๆ ที่กำลังก่อตัวและ ขยายแพร่พันธุ์จำนวน มากได้ทะลุกำแพงมรดกทางภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมชนิดที่ดูไม่กลับ

การรับรู้และเรียนรู้ให้เท่าทันโลก ชนิดเสรีนิยม ทั้งโลกาภิวัตน์ พุนนิยม การเมืองเสรี การค้าเสรี การเงินเสรี วัฒนธรรมเสรี สังคมเสรี การศึกษาเสรีนั้นไม่มีผิด เพราะเราจะได้ชื่อว่า เป็นประเทศไม่ตกยุค หรือ ล้าสมัย แต่ถ้าเอาตัวเลขเป็นตัวตั้ง โดยขาดสำนึกและจิตวิญญาณ จะ ทำให้ผู้มีการศึกษาในระบบเสรีนิยมจะมองปัจจัยที่วัดดู เป็นสรณะโดย ไม่มีระบบคุณค่าที่เป็นตัวบ่งชี้ จริยธรรม และศีลธรรม จะมีทำให้ ความเป็น "ไทย" สูญสลายไปหรือ

รูปแบบการเล่าเรียนศึกษาของโรงเรียนเด็กรักป่าของครูจิด และครูหน้อยนั้น มุ่งเน้นที่องค์รวมของชีวิตที่ต้องดำเนินไปบนเงื่อนไข สภาพการณ์ของสังคม มีทั้งการเรียนศิลปะหลากหลายรูปแบบ ละคร

ไม้ ละครเวที ละครหุ่น เขียนนิทาน เรื่องสั้น บันทึกบทกวี ผสานไปกับเสียงดนตรีที่หลากหลาย ทั้งที่บ้านและสากล

ยังมีการออกค่าย เดินป่า ทำกิจกรรม และเรียนรู้ของจริง ความเป็นจริงนอกสถานที่ รวมทั้งฝึกค้นหาข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์งานของกันและกันอย่างอิสระ และเปิดเผย

การศึกษาแบบองค์รวมที่มีครูใจดีและครูหน้อยได้ร่วมผลักดันสถานี่น เพราะปลูกพุ่มพิก ต้นกล้าหน้อยให้เข้มแข็ง เติบโตเป็นพลังที่มีคุณภาพของชาติสืบไปถือได้ว่าเป็นองค์กรสำคัญของงานนวัตกรรมการสร้างสุขภาพที่ยิ่งใหญ่

จากเด็กค่อยมีโอกาสในชุมชนละแวกใกล้เคียงที่ผู้ปกครองไม่มีเงินทุนจะส่งเสริมให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น กอปรทั้งผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาในการหาอยู่หากินตามประสาเกษตรกรไทยผู้ยากไร้ซึ่งมีอยู่เต็มแผ่นดิน โดยเฉพาะในเขตตำบลตำโรง และตำบลใกล้เคียง

การเอื้ออาทรของครูใจดี และครูหน้อยที่หล่อหลอมพุ่มพิกอุดมการณ์ให้เป็นรูปธรรม ให้เด็กได้ฟังฟังอาศัยทั้งกินอยู่ หลับนอน เรียนรู้ อย่างอิสระและเต็มอิ่ม จนผู้ปกครองเห็นว่าลูกหลานของตนที่เข้ามาอยู่ในอาณาบริเวณของโรงเรียนเด็กรักป่า คนแล้วคนเล่า กลับออกไปกลายเป็นเด็กที่มีคุณภาพ กล้าแสดงออก ช่วยเหลือกิจการงานได้ มีคารวะธรรม มีความรู้หลากหลายขึ้นกว่าแต่เดิม มีสำนึกและจิตวิญญาณในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า เห็นประโยชน์ของป่า การเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เห็นได้ว่าครูใจดีและครูหน้อยได้ปรับวิกฤตให้เป็นโอกาสอย่างน่าชื่นชมยิ่ง

ขอบคุณปราชญ์ท้องถิ่นและวิทยากรผู้ให้ข้อมูล

เด็กชายพิรุณ ออกหาญ	โรงเรียนเด็กรักป่าอำเภอมืองจังหวัดสุรินทร์
เด็กหญิงสุกันษา รูปคุ้ม	โรงเรียนเด็กรักป่าอำเภอมืองจังหวัดสุรินทร์
นางสีดา สารประเสริฐ	บ้านเลขที่ 84 บ้านป่ายาว ตำบลสำโรง อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
นางอาริษา โมราชฎ์	บ้านเลขที่ 63 หมู่ 3 ตำบลสำโรง อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
นายเข้มทอง โมราชฎ์	บ้านเลขที่ 63 หมู่ 3 ตำบลสำโรง อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์
นายสัมฤทธิ์ หาคำ	บ้านเลขที่ 30 บ้านป่ายาว ตำบลสำโรง อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์